

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 12ης Ιανουαρίου 2010*

Στην υπόθεση C-341/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Sozialgericht Dortmund (Γερμανία) με απόφαση της 25ης Ιουνίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Ιουλίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Domnica Petersen

κατά

Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe,

παρεμβαίνοντες:

AOK Westfalen-Lippe,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

BKK-Landesverband Nordrhein-Westfalen,

Vereinigte IKK,

Deutsche Rentenversicherung Knappschaft-Bahn — See-Dezernat 0.63,

Landwirtschaftliche Krankenkasse NRW,

Verband der Angestellten-Krankenkassen eV,

AEV — Arbeiter-Ersatzkassen-Verband eV,

Kassenzahnärztliche Vereinigung Westfalen-Lippe,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, πρόεδρο του τρίτου τμήματος, προεδρεύοντα, E. Levits, P. Lindh (εισηγήτρια), προέδρους τμήματος, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, P. Kūris, A. Borg Barthet, A. Ó Caoimh και L. Bay Larsen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Υ. Bot
γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Ιουλίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η D. Petersen, εκπροσωπούμενη από τον H.-J. Brink, Rechtsanwalt,

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Lumma και N. Graf Vitzthum,

- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον D. O'Hagan, επικουρούμενο από τον P. McGarry, BL,

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την I. Bruni, επικουρούμενη από την M. Russo, avvocatessa dello Stato,

- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Dowgielewicz,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuschitz, J. Enegren και B. Conte,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16, στο εξής: οδηγία).
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς που εκκρεμεί μεταξύ της D. Petersen και της Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe (δευτεροβάθμιας επιτροπής οδοντιάτρων της επαρχίας Westfalen-Lippe), με αντικείμενο την άρνηση της επιτροπής αυτής να επιτρέψει στην ενδιαφερόμενη να ασκεί το επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου μετά τη συμπλήρωση του 68ου έτους της ηλικίας της.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

- 3 Η οδηγία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 13 ΕΚ. Η ένατη, η ενδέκατη και η εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής έχουν ως εξής:

«(9) Η απασχόληση και η εργασία αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία για τη διασφάλιση των ίσων ευκαιριών για όλους και συντελούν σε μεγάλο βαθμό στην πλήρη συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή καθώς και στην προσωπική ανέλιξη.

[...]

(11) Οι διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη [και την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων].

[...]

(25) Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την πραγματοποίηση των στόχων που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση και για την ενθάρρυνση της ποικιλομορφίας στην

απασχόληση. Εντούτοις, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογείται υπό ορισμένες περιστάσεις και, συνεπώς, απαιτούνται ειδικές διατάξεις, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την κατάσταση των κρατών μελών. Συνεπώς, ο διαχωρισμός μεταξύ της διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογείται με βάση θεμιτούς στόχους των πολιτικών απασχόλησης, αγοράς εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης [αφενός] και των απαγορευμένων διακρίσεων [αφετέρου] είναι ουσιαστικής σημασίας.»

4 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας, σκοπός της οδηγίας είναι «η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη».

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

[...]

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

6 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', της οδηγίας διευκρινίζει τα εξής:

«1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών,

[...]

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών».

7 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2, παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση, εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

- α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,
- β) τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,
- γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.»

- 8 Κατά το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας, η μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών έπρεπε να πραγματοποιηθεί το αργότερο μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2003. Το δεύτερο εδάφιο πάντως του άρθρου αυτού προβλέπει τα εξής:

«Προκειμένου να ληφθούν υπόψη ειδικοί όροι και εφόσον είναι αναγκαίο, τα κράτη μέλη διαθέτουν τρία επί πλέον έτη αρχής γενομένης από της 2ας Δεκεμβρίου 2003, ήτοι συνολικά 6 έτη, για να θέσουν σε εφαρμογή τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας τις σχετικές με τις διακρίσεις λόγω ηλικίας και ειδικών αναγκών. Στην περίπτωση αυτή ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή. [...]»

- 9 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έκανε χρήση της ευχέρειας αυτής, οπότε η μεταφορά στη γερμανική νομοθεσία των διατάξεων της οδηγίας που αφορούν τις διακρίσεις λόγω ηλικίας και ειδικών αναγκών έπρεπε να πραγματοποιηθεί το αργότερο μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2006.

Η εθνική νομοθεσία

- 10 Η οδηγία μεταφέρθηκε στη γερμανική έννομη τάξη με τον γενικό νόμο για την ίση μεταχείριση (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz), της 14ης Αυγούστου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 1897, στο εξής: AGG). Ο νόμος αυτός ούτε κατάργησε ούτε τροποποίησε το όριο ηλικίας που ίσχυε, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω, για τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους.
- 11 Ο γερμανικός νόμος για την εγγύηση και τη διαρθρωτική βελτίωση του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας (Gesetz zur Sicherung und Strukturverbesserung der gesetzlichen Krankenversicherung), της 21ης Δεκεμβρίου 1992 (BGBl. 1992 I, σ. 2266, στο εξής: GSG 1993), καθιέρωσε ένα ανώτατο όριο ηλικίας για τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους, το οποίο περιλαμβάνεται από τις 14 Νοεμβρίου 2003 στο άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του βιβλίου V του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης (Sozialgesetzbuch, BGBl. 2003 I, σ. 2190, στο εξής: SGB V).

- 12 Το εν λόγω άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, προβλέπει ότι από την 1η Ιανουαρίου 1999 η άδεια άσκησης της δραστηριότητας του συμβεβλημένου ιατρού παύει να ισχύει κατά τη λήξη του τριμήνου κατά το οποίο ο συμβεβλημένος ιατρός συμπληρώνει το 68ο έτος της ηλικίας του.
- 13 Κατά το άρθρο 72, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του SGB V, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται κατ' αναλογία στους συμβεβλημένους οδοντιάτρους.
- 14 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι το όριο ηλικίας αυτό αποτελούσε μέτρο συνοδευτικό του άρθρου 102 του SGB V, με το οποίο καθιερώθηκε ένας μηχανισμός χορήγησης αδειών άσκησης του επαγγέλματος του ιατρού (οδοντιάτρου) ανάλογα με τις ανάγκες κάθε περιοχής και το οποίο άρχισε επίσης να ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1999.
- 15 Στην αιτιολογική έκθεση του GSG 1993 παρατίθενται τα εξής:

«Η αύξηση του αριθμού των συμβεβλημένων ιατρών αποτελεί μία από τις κυριότερες αιτίες της υπερβολικής αύξησης των δαπανών του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας. Με δεδομένη τη συνεχή αύξηση του αριθμού των συμβεβλημένων ιατρών, καθίσταται αναγκαίος ο περιορισμός του αριθμού αυτού. Η υπερβολικά μεγάλη προσφορά ιατρικών υπηρεσιών δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με περιορισμούς στη χορήγηση αδειών, δηλαδή σε βάρος της νέας γενιάς ιατρών. Προς τούτο είναι επίσης αναγκαία η καθιέρωση ενός υποχρεωτικού ορίου ηλικίας για τους συμβεβλημένους ιατρούς.»

- 16 Από τα στοιχεία που παρέχει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι η εφαρμογή αυτού του ορίου ηλικίας επιδέχεται τις ακόλουθες τέσσερις εξαιρέσεις, από τις οποίες οι μεν τρεις πρώτες προβλέπονται ρητά από το εν λόγω νομοθέτημα, η δε τέταρτη συνάγεται από αυτό:
- Αν ο ενδιαφερόμενος, κατά τη συμπλήρωση του 68ου έτους της ηλικίας του, έχει εργαστεί ως συμβεβλημένος ιατρός (οδοντίατρος) για λιγότερα από 20 έτη και είχε λάβει τη σχετική άδεια εργασίας πριν από την 1η Ιανουαρίου 1993, η ισχύς της άδειας αυτής παρατείνεται το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση της εικοσαετίας αυτής.
 - Αν σε ορισμένη περιοχή της δικαιοδοσίας του αρμόδιου για τη χορήγηση των αδειών οργάνου υπάρχει ή απειλείται άμεσα να υπάρξει έλλειψη ιατρών (οδοντιάτρων), το όριο ηλικίας δεν εφαρμόζεται.
 - Το όριο ηλικίας δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση ασθένειας ή άδειας του συμβεβλημένου ιατρού (οδοντιάτρου) ή συμμετοχής του σε προγράμματα επιμόρφωσης.
 - Δεδομένου ότι η ρύθμιση αφορά μόνο τους συμβεβλημένους ιατρούς (οδοντιάτρους), οι ιατροί και οδοντίατροι μπορούν να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους εκτός του καθεστώτος του συμβεβλημένου ιατρού ή οδοντιάτρου ακόμη και μετά τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας.
- 17 Με τον νόμο για την τροποποίηση των ρυθμίσεων για τους συμβεβλημένους ιατρούς και άλλων νόμων (*Gesetz zur Änderung des Vertragsarztrechts und anderer Gesetze — Vertragsarztänderungsgesetz*), της 22ας Δεκεμβρίου 2006 (*BGBI.* 2006, σ. 3439), ο νομοθέτης κατάργησε από την 1η Ιανουαρίου 2007 το άρθρο 102 του SGB V, το οποίο πρόβλεπε ποσοστώς ιατρών (οδοντιάτρων) σε συνάρτηση με τις ανάγκες κάθε περιοχής, αλλά διατήρησε σε ισχύ το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης όριο ηλικίας.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 18 Η D. Petersen, η οποία γεννήθηκε στις 24 Απριλίου 1939 και συμπλήρωσε το 68ο έτος της ηλικίας της τον Απρίλιο του 2007, είχε άδεια παροχής οδοντιατρικών υπηρεσιών ως συμβεβλημένος οδοντίατρος από την 1η Απριλίου 1974.
- 19 Με απόφαση της 25ης Απριλίου 2007 η Zulassungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe (Επιτροπή χορήγησης αδειών παροχής οδοντιατρικών υπηρεσιών στην επαρχία Westfalen-Lippe) διαπίστωσε ότι η άδεια αυτή της D. Petersen έληγε στις 30 Ιουνίου 2007.
- 20 Κατά της παραπάνω απόφασης η D. Petersen υπέβαλε ένσταση, με την οποία ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι η εν λόγω απόφαση αντιβαίνει στην οδηγία και στον AGG.
- 21 Η D. Petersen, κατόπιν της απόρριψης της ένστασής της από τη Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe, άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής απόφασης του τελευταίου αυτού οργάνου ενώπιον του Sozialgericht Dortmund.
- 22 Το εν λόγω δικαστήριο εκθέτει ότι η απόρριψη της ένστασης της D. Petersen είναι νόμιμη από άποψη εθνικού δικαίου. Συναφώς παραπέμπει στις αναλύσεις του Bundessozialgericht και του Bundesverfassungsgericht, κατά τις οποίες το επίμαχο όριο ηλικίας είναι δικαιολογημένο, μολονότι οι αιτιολογίες που παραθέτουν τα δύο αυτά δικαστήρια διαφέρουν. Κατά το Bundessozialgericht, αυτό το όριο ηλικίας διασφάλισε την ισόρροπη κατανομή των βαρών μεταξύ της παλιάς και της νέας γενιάς και εξακολουθεί να είναι χρήσιμο για τη διατήρηση των δυνατοτήτων απασχόλησης των νέων συμβεβλημένων οδοντιάτρων. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί πάντως ότι ο δικαιολογητικός αυτός λόγος δεν ισχύει πλέον, αφού έχουν καταργηθεί οι ποσοστώσεις συμβεβλημένων οδοντιάτρων και δεν υπάρχει πλέον υπερπροσφορά ιατρικών υπηρεσιών.

- 23 Αντίθετα, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τον στόχο τον οποίο τονίζει το Bundesverfassungsgericht με απόφασή του της 7ης Αυγούστου 2007. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, ο δικαιολογητικός λόγος για την επιβολή του εν λόγω ορίου ηλικίας έγκειται στην ανάγκη προστασίας των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας από τους κινδύνους που συνεπάγεται η παροχή υπηρεσιών από τους μεγαλύτερης ηλικίας συμβεβλημένους οδοντιάτρους, των οποίων η απόδοση είναι πλέον μειωμένη. Το Bundesverfassungsgericht ενέμεινε στην ορθότητα της ανάλυσης στην οποία είχε προβεί με προγενέστερη απόφαση του 1998 και αποφάνθηκε ότι ο νομοθέτης, στο πλαίσιο της άσκησης της διακριτικής ευχέρειάς του, δεν είχε την υποχρέωση να προβλέψει ότι μετά τη συμπλήρωση του 68ου έτους θα πρέπει να γίνεται εξατομικευμένη εξέταση κάθε συμβεβλημένου ιατρού, με σκοπό να εξακριβώνονται οι σωματικές και νοητικές ικανότητές του. Αντίθετα, ο νομοθέτης καλώς θέσπισε μια γενικευμένη ρύθμιση, η οποία να στηρίζεται σε εμπειρικά στοιχεία. Το Bundesverfassungsgericht έκρινε επίσης άνευ σημασίας το γεγονός ότι η προστασία της υγείας των ασφαλισμένων δεν αναφέρεται καθόλου στην αιτιολογική έκθεση του νόμου και υπενθύμισε ότι, όταν εξετάζει τη συνταγματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων, λαμβάνει υπόψη του όλα τα στοιχεία, χωρίς να του επιβάλλεται κανείς περιορισμός από την αιτιολογική αυτή έκθεση.
- 24 Το αιτούν δικαστήριο θέτει πάντως το ερώτημα αν η ανάλυση αυτή ισχύει και σε σχέση με την οδηγία. Κατά το εν λόγω δικαστήριο, το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης όριο ηλικίας δεν αποτελεί μέτρο κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας, αφού ο ίδιος ο νομοθέτης δεν θεωρεί την προστασία της υγείας ως τον λόγο που τον οδήγησε στη θέσπιση της οικείας διάταξης. Το όριο ηλικίας αυτό δεν αποτελεί ούτε ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, αν ληφθούν υπόψη οι προβλεφθείσες εξαιρέσεις. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλει κατά πόσον το εν λόγω όριο ηλικίας είναι συμβατό με το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας.
- 25 Το αιτούν δικαστήριο θέτει το ερώτημα κατά πόσον η προστασία της υγείας των ασφαλισμένων, στην οποία δίδει έμφαση το Bundesverfassungsgericht, αποτελεί καταρχήν θεμιτό στόχο, κατά την έννοια της τελευταίας αναφερθείσας διάταξης, έστω και αν ο στόχος αυτός δεν ανταποκρίνεται, στην πραγματικότητα, στη βούληση του νομοθέτη.
- 26 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι οι συνέπειες του επίμαχου ορίου ηλικίας είναι ιδιαίτερα βαριές για τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους που επιθυμούν να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους μετά τη συμπλήρωση του ορίου αυτού, αφού το

90 % του πληθυσμού είναι ασφαλισμένο στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας. Το δικαστήριο αυτό θέτει το ερώτημα μήπως υπάρχουν ηπιότερα μέσα, όπως π.χ. η ατομική εξέταση κάθε ενδιαφερόμενου.

27 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Sozialgericht Dortmund αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Μπορεί η νομοθετική ρύθμιση του ανώτατου ορίου ηλικίας για την κατοχή άδειας άσκησης επαγγέλματος (εν προκειμένω: της δραστηριότητας συμβεβλημένης οδοντιάτρου) να αποτελεί, κατά το άρθρο 6 της οδηγίας [...], αντικειμενικό και λογικό μέτρο που εξυπηρετεί θεμιτό στόχο (εν προκειμένω: την υγεία των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας) καθώς και πρόσφορο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του στόχου αυτού, εφόσον στηρίζεται αποκλειστικά στο συναγόμενο από τη γενική πείρα τεκμήριο ότι από μια ορισμένη ηλικία επέρχεται γενική πτώση της απόδοσης του ατόμου και δεν επιτρέπει να λαμβάνονται συναφώς υπόψη η ατομική ικανότητα απόδοσης του ενδιαφερόμενου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα: Μπορεί να γίνει δεκτό ότι υπάρχει θεμιτός στόχος (σκοπός του νόμου) κατά την έννοια του άρθρου 6 της οδηγίας [...] (εν προκειμένω: η προστασία της υγείας των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας), έστω και αν ο εθνικός νομοθέτης δεν απέδωσε, κατά την άσκηση των νομοθετικών του αρμοδιοτήτων, για την οποία είχε περιθώρια εκτίμησης, καμία σημασία στον στόχο αυτό;

- 3) Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ή στο δεύτερο ερώτημα: Μπορεί ένας νόμος που εκδόθηκε πριν από την έκδοση της οδηγίας [...] και είναι ασυμβίβαστος με την οδηγία αυτή να μην εφαρμόζεται, λόγω της υπεροχής του ευρωπαϊκού δικαίου, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία το εθνικό νομοθέτημα που μεταφέρει την οδηγία στο εθνικό δίκαιο (εν προκειμένω: ο [AGG]) δεν προβλέπει την έννομη αυτή συνέπεια σε περίπτωση παραβίασης της απαγόρευσης των διακρίσεων;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού της αίτησης για την έκδοση προδικαστικής απόφασης

28 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης είναι απαράδεκτη, διότι επίκειται η τροποποίηση της γερμανικής νομοθεσίας, οπότε θα καταργηθεί η απαγόρευση άσκησης του επαγγέλματος του συμβεβλημένου οδοντιάτρου μετά τη συμπλήρωση του 68ου έτους.

29 Στο σημείο αυτό αρκεί η παρατήρηση ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 32 των προτάσεών του, δεν έχει καμία σημασία το γεγονός ότι πρόκειται κανονικά να επέλθει τέτοια τροποποίηση. Από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι από την D. Petersen αφαιρέθηκε η άδεια άσκησης του επαγγέλματος του συμβεβλημένου οδοντιάτρου και η δυνατότητα να ασκεί τη δραστηριότητα αυτή μετά τις 30 Ιουνίου 2007. Κατά συνέπεια, η απάντηση του Δικαστηρίου στα προδικαστικά ερωτήματα έχει κρίσιμη σημασία για την έκβαση της διαφοράς της κύριας δίκης και η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης είναι παραδεκτή.

Επί του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος

30 Το αιτούν δικαστήριο, με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, θέτει κατ' ουσία το ζήτημα αν αντιβαίνει στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας το εθνικό μέτρο που επιβάλλει ανώτατο όριο ηλικίας για την άσκηση της δραστηριότητας του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, εν προκειμένω το 68ο έτος, με σκοπό την προστασία της υγείας των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας, με βάση το τεκμήριο ότι από την ηλικία αυτή επέρχεται πτώση της απόδοσης των οδοντιάτρων αυτών. Το εν λόγω δικαστήριο θέτει το ερώτημα αν έχει σημασία το γεγονός ότι ο σκοπός αυτός δεν έχει ληφθεί υπόψη από τον νομοθέτη.

- 31 Για να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά, πρέπει να εξακριβωθεί αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρύθμιση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, αν εισάγει διαφορετική μεταχείριση σε συνάρτηση με την ηλικία και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, αν η διαφορετική αυτή μεταχείριση αντιβαίνει στην οδηγία.
- 32 Όσον αφορά καταρχάς το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, διαπιστώνεται ότι από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', της οδηγίας προκύπτει ότι η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή, εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σε όλα τα πρόσωπα, όσον αφορά τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, στην αυτοαπασχόληση και στην εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής (βλ. αποφάσεις της 16ης Οκτωβρίου 2007, C-411/05, *Palacios de la Villa*, Συλλογή 2007, σ. I-8531, σκέψη 43, και της 5ης Μαρτίου 2009, C-388/07, *Age Concern England*, Συλλογή 2009, σ. I-1569, σκέψη 24).
- 33 Το επίμαχο στην κύρια δίκη μέτρο επιβάλλει ένα ανώτατο όριο ηλικίας για την άσκηση του επαγγέλματος του οδοντιάτρου στο πλαίσιο του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας. Όπως όμως προκύπτει από τις ενδείξεις που παρέχει το αιτούν δικαστήριο, στο σύστημα αυτό υπάγεται το 90 % των ασφαλισμένων. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι ένας οδοντίατρος δεν μπορεί να ασκεί το επάγγελμά του ως συμβεβλημένος οδοντίατρος μπορεί να μειώσει τη ζήτηση των υπηρεσιών του. Επομένως, το άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του SGB V, επιβάλλοντας ένα όριο ηλικίας μετά τη συμπλήρωση του οποίου δεν επιτρέπονται η πρόσβαση στη δραστηριότητα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου και η άσκηση της δραστηριότητας αυτής, επηρεάζει τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, στην αυτοαπασχόληση και στην εργασία, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας, και τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής.
- 34 Όσον αφορά, δεύτερον, το ζήτημα αν η επίμαχη στην κύρια δίκη νομοθεσία ενέχει διαφορετική μεταχείριση ως προς την απασχόληση και την εργασία σε συνάρτηση με την ηλικία, διαπιστώνεται ότι, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, ως «αρχή της ίσης μεταχείρισης» νοείται, σε σχέση με τους σκοπούς της οδηγίας, η απουσία οποιασδήποτε άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής διευκρινίζει ότι, προς τον σκοπό της εφαρμογής της παραγράφου 1, συντρέχει άμεση διάκριση, όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για έναν από τους λόγους

που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν ενός άλλου προσώπου το οποίο τελεί σε παρόμοια κατάσταση (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Palacios de la Villa*, σκέψη 50, και *Age Concern England*, σκέψη 33).

- 35 Η εφαρμογή διάταξης όπως το άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του SGB V έχει ως συνέπεια ότι ορισμένα πρόσωπα, και συγκεκριμένα ορισμένοι συμβεβλημένοι οδοντίατροι, υφίστανται, για τον λόγο ότι έχουν υπερβεί την ηλικία των 68 ετών, λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση από ό,τι άλλα πρόσωπα που ασκούν το ίδιο επάγγελμα. Η διάταξη αυτή εισάγει διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια της οδηγίας.
- 36 Τρίτον, πρέπει να εξακριβωθεί αν η διαφορετική μεταχείριση που προκύπτει από την εφαρμογή του άρθρου 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του SGB V είναι σύμφωνη με την οδηγία.
- 37 Από την άποψη αυτή έχει σημασία να εξακριβωθεί ο σκοπός που επιδιώκεται με το επίμαχο στην κύρια δίκη μέτρο, ώστε να προσδιοριστούν οι διατάξεις της οδηγίας με βάση τις οποίες θα πρέπει να εξεταστεί το μέτρο αυτό.
- 38 Το αιτούν δικαστήριο έχει αναφέρει διαφόρους στόχους, και συγκεκριμένα, πρώτον, την προστασία της υγείας των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας, με το αιτιολογικό ότι από ορισμένη ηλικία επέρχεται κατά τεκμήριο πτώση της απόδοσης των οδοντιών, δεύτερον, την ισόρροπη κατανομή των ευκαιριών εργασίας μεταξύ των γενεών και, τρίτον, την οικονομική ισορροπία του γερμανικού συστήματος ασφάλισης υγείας. Το αιτούν δικαστήριο έχει πάντως καταλήξει ότι ο επιδιωκόμενος στόχος είναι ο ένας μόνο από αυτούς, και συγκεκριμένα ο πρώτος, τονίζοντας παράλληλα ότι ο στόχος αυτός δεν ανταποκρίνεται στη βούληση του νομοθέτη.

- 39 Επισημαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο δεν αναφέρθηκε ούτε στις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου ούτε στις συζητήσεις στο Κοινοβούλιο ούτε στην αιτιολογική έκθεση του νόμου για να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους διατηρήθηκε σε ισχύ η διάταξη που καθόριζε το επίμαχο όριο ηλικίας, ενώ καταργήθηκε η συναφής διάταξη που πρόβλεπε ποσοστώσεις ιατρών (οδοντιάτρων) σε συνάρτηση με τις ανάγκες κάθε περιοχής.
- 40 Όπως έχει δεχτεί το Δικαστήριο, αν δεν έχει διασαφηνιστεί η επίμαχη εθνική ρύθμιση ως προς τον στόχο που επιδιώκει, ο στόχος που διαπνέει το συγκεκριμένο μέτρο πρέπει να προκύπτει από άλλα στοιχεία του γενικού πλαισίου του, ενόψει της άσκησης δικαστικού ελέγχου ως προς τη νομιμότητά του αλλά και ως προς τον πρόσφορο και αναγκαίο χαρακτήρα των μέσων που εφαρμόζονται για την επίτευξη του στόχου αυτού (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Palacios de la Villa*, σκέψη 57, και *Age Concern England*, σκέψη 45).
- 41 Συναφώς η Γερμανική Κυβέρνηση εξέθεσε, με τις παρατηρήσεις που διατύπωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι η πρόθεση του νομοθέτη ήταν να διατηρήσει σε ισχύ το επίμαχο όριο ηλικίας για μια περιορισμένη δοκιμαστική περίοδο, ώστε να εξακριβωθεί ότι τα προβλήματα που δημιουργούσε η υπερπροσφορά υπηρεσιών από συμβεβλημένους οδοντιάτρους είχαν εξαφανιστεί παρά την κατάργηση των ποσοστώσεων. Μέχρι να γίνει η εξακρίβωση αυτή ο νομοθέτης έκρινε ότι ήταν συνετό να διατηρηθεί ένα μέτρο περιορισμού του αριθμού των συμβεβλημένων οδοντιάτρων και, συνακόλουθα, των δαπανών υγείας και να προβλεφθεί ότι οι ιατροί που συμπληρώνουν το 68ο έτος της ηλικίας τους δεν μπορούν να εξακολουθήσουν να ασκούν τη δραστηριότητά τους ως συμβεβλημένοι ιατροί. Με τη διατήρηση του εν λόγω ορίου ηλικίας επιδιωκόταν επομένως, κατά την κυβέρνηση αυτή, ο αρχικός σκοπός του GSG 1993, δηλαδή κυρίως η συγκράτηση των δαπανών δημόσιας υγείας.
- 42 Στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, εναπόκειται τελικά στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα περιστατικά της διαφοράς που έχει υποβληθεί στην κρίση του και να ερμηνεύσει την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία, να εξακριβώσει τον λόγο για τον οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ το οικείο μέτρο και να προσδιορίσει έτσι τον επιδιωκόμενο από το εν λόγω μέτρο σκοπό.

43 Προκειμένου να δοθεί στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, πρέπει να εξακριβωθεί αν μια διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, αντιβαίνει στην οδηγία, αν ληφθούν υπόψη οι τρεις στόχοι που υποστηρίχθηκε ότι επιδιώκονται με τη σχετική εθνική ρύθμιση.

Επί του πρώτου και του τρίτου στόχου

44 Ο πρώτος και ο τρίτος στόχος πρέπει να συνεξεταστούν. Συγκεκριμένα, ο πρώτος αφορά άμεσα τον τομέα της υγείας των ασθενών, υπό το πρίσμα των ικανοτήτων των ιατρών και οδοντιάτρων. Ο τρίτος στόχος, μολονότι έχει σχέση με την οικονομική ισορροπία του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας, αφορά επίσης τον τομέα αυτό, υπό διαφορετικό όμως πρίσμα.

45 Συγκεκριμένα, από τη νομολογία συνάγεται ότι ο σκοπός της προστασίας της δημόσιας υγείας καλύπτει όχι μόνο τον στόχο της διατήρησης υψηλού ποιοτικού επιπέδου ιατρικής περίθαλψης, αλλά και τον στόχο της αποτροπής του κινδύνου σοβαρής διατάραξης της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, καθόσον αμφότεροι οι στόχοι αυτοί συμβάλλουν στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας (βλ. επ' αυτού τις αποφάσεις της 16ης Μαΐου 2006, C-372/04, Watts, Συλλογή 2006, σ. I-4325, σκέψεις 103 και 104, και της 10ης Μαρτίου 2009, C-169/07, Hartlauer, Συλλογή 2009, σ. I-1721, σκέψεις 46 και 47).

46 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 53 των προτάσεών του, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, αν το προβλεπόμενο στο άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του SGB V όριο ηλικίας των 68 ετών αποτελεί ένα από τα μέσα της πολιτικής προγραμματισμού της προσφοράς οδοντιατρικών υπηρεσιών ενόψει της συγκράτησης των δαπανών του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας, τότε το όριο ηλικίας αυτό αποσκοπεί στην προστασία της δημόσιας υγείας από την άποψη της διασφάλισης της οικονομικής ισορροπίας του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας.

- 47 Όσον αφορά τις εφαρμοστέες διατάξεις της οδηγίας, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι το συμβατό του επίμαχου στην κύρια δίκη μέτρου με την οδηγία πρέπει να εξεταστεί με γνώμονα το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.
- 48 Υπενθυμίζεται πάντως ότι το γεγονός ότι, από τυπική άποψη, το εθνικό δικαστήριο έχει διατυπώσει το προδικαστικό ερώτημα αναφερόμενο σε ορισμένες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την έκδοση της απόφασης στην υπόθεση που έχει υποβληθεί στην κρίση του, ασχέτως των αναφορών σε διατάξεις που έχει κάνει το εθνικό δικαστήριο με τα ερωτήματά του. Συναφώς, εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξαγάγει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το εθνικό δικαστήριο, και ιδίως από το αιτιολογικό της απόφασης περί παραπομπής, τα στοιχεία εκείνα του κοινοτικού δικαίου που χρειάζονται ερμηνεία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (βλ. απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2009, C-115/08, *ČEZ*, Συλλογή 2009, σ. I-10265, σκέψη 81).
- 49 Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας αναφέρει ρητά την προστασία της υγείας. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία είναι αναγκαία, σε μια δημοκρατική κοινωνία, για την προστασία της υγείας.
- 50 Επομένως, ο πρώτος και ο τρίτος στόχος πρέπει να εξεταστούν με γνώμονα το εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 5.
- 51 Σε σχέση με τα μέτρα που θεσπίζονται στον τομέα της υγείας υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τη νομολογία και το άρθρο 152, παράγραφος 5, ΕΚ, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι ελεύθερα να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφάλισης και να θεσπίζουν, ειδικότερα, διατάξεις για την οργάνωση και την παροχή των υγειονομικών υπηρεσιών και της ιατρικής περίθαλψης. Τα κράτη μέλη είναι βέβαια υποχρεωμένα, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς τους, να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο, αλλά, όταν πρόκειται να εξακριβωθεί αν έχει τηρηθεί η υποχρέωση αυτή, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι το κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα να καθορίζει το επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας και τον τρόπο επίτευξής του

επιπέδου αυτού. Αφού το επίπεδο αυτό ενδέχεται να ποικίλλει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν συναφώς περιθώρια εκτίμησης (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Hartlauer, σκέψεις 29 και 30, και απόφαση της 19ης Μαΐου 2009, C-171/07 και C-172/07, Apothekerkammer des Saarlandes κ.λπ., Συλλογή 2009, σ. I-4171, σκέψεις 18 και 19).

52 Με δεδομένο αυτό το περιθώριο εκτίμησης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ενδέχεται, στο πλαίσιο του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας, ένα κράτος μέλος να κρίνει αναγκαίο τον καθορισμό ορίου ηλικίας για την άσκηση ενός ιατρικού επαγγέλματος, όπως είναι το επάγγελμα του οδοντίατρου, με σκοπό την προστασία της υγείας των ασθενών. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το αν ο σκοπός της προστασίας της υγείας εξεταστεί από την άποψη της ικανότητας των οδοντιάτρων ή από την άποψη της οικονομικής ισορροπίας του εθνικού συστήματος υγείας. Όσον αφορά την οικονομική αυτή ισορροπία, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο αφενός να έχει προκαλέσει η αύξηση του αριθμού των συμβεβλημένων οδοντιάτρων την υπερβολική αύξηση της προσφοράς ιατρικών υπηρεσιών, πράγμα που σημαίνει υπερβολικά υψηλές δαπάνες σε βάρος του Δημοσίου, και αφετέρου να παρέχει η αποχώρηση των συμβεβλημένων οδοντιάτρων μεγαλύτερης ηλικίας τη δυνατότητα μείωσης αυτών των δαπανών και αποτροπής του κινδύνου σοβαρής διατάραξης της ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Όσον αφορά τον καθορισμό του ορίου ηλικίας στα 68, τονίζεται ότι η ηλικία αυτή μπορεί να θεωρηθεί αρκούντως προχωρημένη, ώστε να δικαιολογείται η λήξη της ισχύος της άδειας άσκησης της δραστηριότητας του συμβεβλημένου οδοντίατρου.

53 Για να εκτιμηθεί κατά πόσον το μέτρο είναι αναγκαίο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο στόχο, οι προβλεπόμενες εξαιρέσεις από το επίμαχο στην κύρια δίκη όριο ηλικίας πρέπει επίσης να μη θίγουν τη συνοχή της οικείας ρύθμισης καταλήγοντας σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τον στόχο αυτό. Συγκεκριμένα, υπενθυμίζεται ότι ένα νομοθέτημα είναι κατάλληλο να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου μόνον αν αποσκοπεί πράγματι στην επίτευξή του με συνοχή και συστηματικότητα (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Hartlauer, σκέψη 55).

54 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 16 της παρούσας απόφασης, προβλέπονται τέσσερις εξαιρέσεις από τον επίμαχο στην κύρια δίκη κανόνα. Η δεύτερη και η τρίτη εξαίρεση αφορούν την απουσία συμβεβλημένων οδοντιάτρων είτε λόγω έλλειψης οδοντιάτρων σε ορισμένες περιοχές είτε λόγω ασθένειας ή άδειας ή συμμετοχής τους σε

προγράμματα επιμόρφωσης. Στις περιπτώσεις αυτές οι ασφαλισμένοι στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας μπορούν να απευθύνονται σε οδοντιάτρους που έχουν υπερβεί το 68ο έτος της ηλικίας τους.

55 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι εξαιρέσεις αυτές δεν θίγουν τον σκοπό της προστασίας της υγείας. Αντίθετα, σκοπός τους είναι να διασφαλιστεί σε κάθε περίπτωση η περίθαλψη των ασθενών. Επιπλέον, αφού έχουν προβλεφθεί για την αντιμετώπιση ακριβώς καταστάσεων ανεπαρκούς προσφοράς οδοντιατρικών υπηρεσιών, είναι εξ ορισμού σαφές ότι δεν μπορούν να προκαλέσουν υπερπροσφορά τέτοιων υπηρεσιών, η οποία θα μπορούσε να θίξει την οικονομική ισορροπία του εθνικού συστήματος υγείας.

56 Η πρώτη εξαίρεση αφορά τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους οι οποίοι είχαν άδεια εργασίας την 1η Ιανουαρίου 1993, αλλά δεν είχαν εργαστεί, κατά τη συμπλήρωση του 68ου έτους της ηλικίας τους, ως συμβεβλημένοι οδοντίατροι επί 20 τουλάχιστον έτη. Από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι σκοπός της εξαίρεσης αυτής είναι να μην περιέλθουν σε δυσμενή θέση οι οδοντίατροι που, όταν άρχισε να ισχύει η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης νομοθεσία, δεν είχαν εργαστεί, παρά την προχωρημένη ήδη ηλικία τους, επί αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα για να αποκτήσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Η εξαίρεση αυτή αφορά ειδικότερα, σύμφωνα με τους προβληθέντες ισχυρισμούς, τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους από την πρώην Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία. Η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε, χωρίς να αντικρουστεί επ' αυτού, ότι οι οδοντίατροι τους οποίους αφορά η εξαίρεση αυτή αποτελούν πάντως μια συγκεκριμένη ομάδα και ότι, επιπλέον, η εν λόγω εξαίρεση έχει μεταβατικό χαρακτήρα, διότι επρόκειτο να παύσει να ισχύει το αργότερο μετά τη λήξη εικοσαετίας.

57 Εφόσον ληφθούν υπόψη τα στοιχεία αυτά, που περιορίζουν την έκταση εφαρμογής της πρώτης αυτής εξαίρεσης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εξαίρεση αυτή δεν θίγει τη συνοχή της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης νομοθεσίας σε σχέση με τον σκοπό της προστασίας της υγείας των ασφαλισμένων στο εκ του νόμου σύστημα ασφάλισης υγείας, ασχέτως του αν ο σκοπός αυτός εξεταστεί από την άποψη της ικανότητας των συμβεβλημένων οδοντιάτρων ή από την άποψη της οικονομικής ισορροπίας του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας.

58 Η τέταρτη εξαίρεση δεν προβλέπεται ρητά από τη νομοθεσία, αλλά συνάγεται από αυτή λόγω του πεδίου εφαρμογής της. Συγκεκριμένα, το άρθρο 95, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του SGB V αφορά μόνο τους οδοντιάτρους που ασκούν το επάγγελμά

τους ως συμβεβλημένοι οδοντίατροι. Επομένως, οι οδοντίατροι, αν δεν είναι συμβεβλημένοι με τα ασφαλιστικά ταμεία, μπορούν να ασκούν το επάγγελμά τους ανεξάρτητα από την ηλικία τους και, συνακόλουθα, οι ασθενείς μπορούν να απευθύνονται σε οδοντιάτρους που έχουν υπερβεί το 68ο έτος της ηλικίας τους.

- 59 Το Δικαστήριο έχει δεχτεί βέβαια ότι επιτρέπονται ορισμένες εξαιρέσεις από κανόνες που έχουν θεσπιστεί προς προστασία της υγείας, αλλά οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να είναι περιορισμένες κατά χρόνο και κατά περιεχόμενο (βλ. απόφαση της 19ης Μαΐου 2009, C-531/06, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2009, σ. I-4103, σκέψη 73).
- 60 Για να εκτιμηθούν οι συνέπειες της τέταρτης αυτής εξαίρεσης επί της συνοχής του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης μέτρου από την άποψη του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας, πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη η φύση και η διατύπωση της εν λόγω διάταξης. Η διάταξη αυτή, αφού αποτελεί παρέκκλιση από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Το γράμμα του εν λόγω άρθρου 2, παράγραφος 5, συνηγορεί επίσης υπέρ της στενής ερμηνείας.
- 61 Το μέτρο όμως που επιδέχεται τόσο ευρεία εξαίρεση, όπως αυτή που αφορά τους οδοντιάτρους που ασκούν το επάγγελμά τους χωρίς να είναι συμβεβλημένοι με τα ασφαλιστικά ταμεία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ουσιώδες για την προστασία της δημόσιας υγείας. Συγκεκριμένα, αν το επίμαχο στην κύρια δίκη όριο ηλικίας αποσκοπεί στην προστασία της υγείας των ασθενών από την άποψη της ικανότητας των ιατρών που αφορά το εν λόγω μέτρο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι ασθενείς δεν προστατεύονται στο πλαίσιο της εξαίρεσης αυτής. Επομένως, η εξαίρεση αυτή αντιβαίνει προφανώς στον επιδιωκόμενο σκοπό. Επιπλέον, δεν είναι χρονικά περιορισμένη και, μολονότι δεν έχουν προσκομιστεί αριθμητικά στοιχεία, έχει δυνητικά εφαρμογή σε όλους τους οδοντιάτρους και ενδέχεται να αφορά μη αμελητέο αριθμό ασθενών.
- 62 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, αν ο στόχος που επιδιώκεται με το επίμαχο στην κύρια δίκη μέτρο είναι η προστασία της υγείας των ασθενών από την άποψη των ικανοτήτων των ιατρών και οδοντιάτρων, το μέτρο αυτό δεν εμφανίζει συνοχή, λόγω της ύπαρξης της προαναφερθείσας τέταρτης εξαίρεσης. Στην περίπτωση αυτή το όριο

ηλικίας που επιβάλλεται στους συμβεβλημένους οδοντιάτρους δεν είναι αναγκαίο για την προστασία της υγείας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας.

63 Αντίθετα, αν με το εν λόγω μέτρο επιδιώκεται η διατήρηση της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος δημόσιας υγείας, η τέταρτη αυτή εξαίρεση δεν θίγει τον επιδιωκόμενο σκοπό. Συγκεκριμένα, το σύστημα αυτό εμπίπτει σε ένα τομέα για τον οποίο την οικονομική ευθύνη έχει το Δημόσιο και δεν καλύπτει εξ ορισμού το ιδιωτικό σύστημα υγείας. Κατά συνέπεια, η επιβολή ορίου ηλικίας στους συμβεβλημένους μόνο οδοντιάτρους, με σκοπό τη συγκράτηση των δαπανών του δημόσιου τομέα υγείας, είναι συμβατή με τον επιδιωκόμενο στόχο. Το γεγονός ότι το μέτρο δεν αφορά τους συμβεβλημένους οδοντιάτρους που ασκούν το επάγγελμά τους εκτός του εκ του νόμου συστήματος ασφάλισης υγείας δεν θίγει επομένως τη συνοχή της οικείας νομοθεσίας.

64 Κατά συνέπεια, το μέτρο της διατήρησης του εν λόγω ορίου ηλικίας, εφόσον αποσκοπεί στην αποτροπή του κινδύνου σοβαρής διατάραξης της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, προκειμένου να επιτευχθεί υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας, πράγμα που πρέπει να ελέγξει το εθνικό δικαστήριο, μπορεί να θεωρηθεί συμβατό με το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας.

Επί του δεύτερου στόχου

65 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το Bundessozialgericht κρίνει ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη όριο ηλικίας είναι δικαιολογημένο λόγω του δεύτερου στόχου, δηλαδή ενόψει της μεταξύ των γενεών κατανομής των ευκαιριών απασχόλησης στο επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου. Τον στόχο αυτό επικαλέστηκε επίσης, επικουρικώς, η Γερμανική Κυβέρνηση με τις προφορικές παρατηρήσεις της.

- 66 Ο εν λόγω στόχος δεν προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας. Πρέπει αντίθετα να εξεταστεί κατά πόσον αποτελεί θεμιτό στόχο, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας.
- 67 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει ότι στους στόχους που είναι «θεμιτοί» κατά την έννοια της διάταξης αυτής καταλέγονται, μεταξύ άλλων, οι θεμιτοί στόχοι της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισης.
- 68 Επ' αυτού το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προώθηση των προσλήψεων συνιστά αναμφισβήτητα θεμιτό στόχο της κοινωνικής πολιτικής των κρατών μελών ή της πολιτικής τους στον τομέα της απασχόλησης και ότι η εκτίμηση αυτή ισχύει προφανώς για τα εργαλεία της πολιτικής που εφαρμόζεται στην εθνική αγορά εργασίας με σκοπό τη βελτίωση των ευκαιριών ένταξης ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων στον ενεργό βίο (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Palacios de la Villa*, σκέψη 65). Ομοίως, τα μέτρα που λαμβάνονται για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των νέων στο επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου μπορούν να θεωρούνται μέτρα άσκησης πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης.
- 69 Πρέπει επίσης να εξακριβωθεί κατά πόσον τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι «πρόσφορα και αναγκαία», κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας.
- 70 Από την άποψη αυτή, ανάλογα με την εξέλιξη της αγοράς εργασίας στον οικείο τομέα, δεν είναι παράλογη η εκτίμηση των αρχών ενός κράτους μέλους ότι η εφαρμογή ορίου ηλικίας, αποτέλεσμα της οποίας είναι η έξοδος των μεγαλύτερης ηλικίας ιατρών από την αγορά εργασίας, θα διευκολύνει την απασχόληση των νεότερων σε ηλικία επαγγελματιών. Όσον αφορά τον καθορισμό του ορίου ηλικίας στα 68, η ηλικία αυτή, όπως τονίστηκε παραπάνω στη σκέψη 52, μπορεί να θεωρηθεί αρκούντως προχωρημένη, ώστε να δικαιολογείται η λήξη της ισχύος της άδειας άσκησης της δραστηριότητας του συμβεβλημένου οδοντιάτρου.

- 71 Τίθεται εντούτοις το ζήτημα αν η εφαρμογή ορίου ηλικίας είναι πρόσφορη και αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Επισημαίνεται συγκεκριμένα ότι, όταν ο αριθμός των συμβεβλημένων οδοντιάτρων στην οικεία αγορά εργασίας δεν είναι υπερβολικός σε σχέση με τις ανάγκες των ασθενών, η είσοδος νέων επαγγελματιών στην αγορά αυτή, και μάλιστα νέων σε ηλικία, είναι κατά κανόνα δυνατή ανεξάρτητα από την παρουσία οδοντιάτρων που έχουν υπερβεί ορισμένη ηλικία, εν προκειμένω την ηλικία των 68 ετών. Στην περίπτωση αυτή η επιβολή ορίου ηλικίας ενδέχεται να μην είναι ούτε πρόσφορη ούτε αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου.
- 72 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, χωρίς να αντικρουστεί, ότι το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης όριο ηλικίας δεν ισχύει στις περιοχές στις οποίες έχει διαπιστωθεί έλλειψη συμβεβλημένων οδοντιάτρων. Υποστήριξε επίσης ότι είναι σημαντικό, στον τομέα της υγείας, να μπορεί το κράτος να ασκεί την εξουσία εκτίμησης που έχει, προκειμένου να θεσπίζει τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση όχι μόνο ενός υπάρχοντος προβλήματος υπερβολικής προσφοράς ιατρικών υπηρεσιών, αλλά και του λανθάνοντος κινδύνου δημιουργίας τέτοιου προβλήματος.
- 73 Στο σημείο αυτό, με δεδομένη την εξουσία εκτίμησης που έχουν, όπως υπενθυμίστηκε παραπάνω στη σκέψη 51, τα κράτη μέλη, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όταν υπάρχει υπερβολικός αριθμός συμβεβλημένων οδοντιάτρων ή λανθάνων κίνδυνος δημιουργίας τέτοιας κατάστασης, το κράτος μέλος ενδέχεται να κρίνει αναγκαία την επιβολή ορίου ηλικίας όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, προκειμένου να διευκολύνει την πρόσβαση νεότερων οδοντιάτρων στο επάγγελμα.
- 74 Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται πάντως να εξακριβώσει κατά πόσον επικρατεί τέτοια κατάσταση.
- 75 Αν όντως επικρατεί τέτοια κατάσταση, θα πρέπει ακόμη να εξακριβωθεί αν το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης μέτρο εμφανίζει συνοχή, με δεδομένες τις τέσσερις εξαιρέσεις που παρατέθηκαν παραπάνω στη σκέψη 16.

- 76 Οι τρεις πρώτες από τις εξαιρέσεις αυτές, οι οποίες έχουν προβλεφθεί για ειδικές καταστάσεις έλλειψης συμβεβλημένων οδοντιάτρων, δηλαδή για περιορισμένο χρόνο, δεν θίγουν τον στόχο της διευκόλυνσης της πρόσβασης νέων σε ηλικία συμβεβλημένων οδοντιάτρων στην αγορά εργασίας. Η δε τέταρτη εξαίρεση αφορά μόνο τους μη συμβεβλημένους οδοντιάτρους και δεν επηρεάζει καθόλου την είσοδο στην εν λόγω αγορά εργασίας των νεαρής ηλικίας οδοντιάτρων που προτίθενται να ασκούν το επάγγελμα ως συμβεβλημένοι οδοντίατροι.
- 77 Κατά συνέπεια, αν ένα μέτρο όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης αποσκοπεί στην μεταξύ των γενεών κατανομή των ευκαιριών απασχόλησης στο επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας που συνεπάγεται το μέτρο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογείται αντικειμενικά και λογικά από τον στόχο αυτό και τα μέτρα επίτευξης του στόχου αυτού μπορούν να θεωρηθούν πρόσφορα και αναγκαία, εφόσον υπάρχει υπερβολικός αριθμός συμβεβλημένων οδοντιάτρων ή λανθάνων κίνδυνος δημιουργίας τέτοιας κατάστασης.
- 78 Επομένως, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι:
- το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας έχει την έννοια ότι απαγορεύει τα εθνικά μέτρα που, όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης μέτρο, προβλέπουν ένα ανώτατο όριο ηλικίας για την άσκηση του επαγγέλματος του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, εν προκειμένω το 68ο έτος, αν ο μόνος στόχος που επιδιώκεται με το οικείο μέτρο είναι η προστασία της υγείας των ασθενών από την πτώση της απόδοσης των οδοντιάτρων αυτών μετά από την ηλικία αυτή, αφού το ίδιο αυτό όριο ηλικίας δεν ισχύει για τους μη συμβεβλημένους οδοντιάτρους
 - το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τα μέτρα αυτά, αν ο στόχος τους έγκειται στην μεταξύ των γενεών κατανομή των ευκαιριών απασχόλησης στο επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, εφόσον το οικείο μέτρο είναι πρόσφορο και αναγκαίο, με δεδομένη την κατάσταση της οικείας αγοράς εργασίας, για την επίτευξη του στόχου αυτού

- στο εθνικό δικαστήριο αναπόκειται να εξακριβώσει τον στόχο που επιδιώκεται με το μέτρο επιβολής του εν λόγω ορίου ηλικίας, αφού αναζητήσει τον λόγο της διατήρησης του μέτρου αυτού σε ισχύ.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 79 Το τρίτο ερώτημα αφορά τις συνέπειες που θα πρέπει να συναχθούν από τη διαπίστωση ότι ένας προγενέστερος της οδηγίας κανόνας του εθνικού δικαίου είναι ασυμβίβαστος με την οδηγία αυτή, εφόσον το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει τη μη εφαρμογή του κανόνα αυτού.
- 80 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η υποχρέωση σεβασμού της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου επιβάλλεται σε όλα τα όργανα της διοίκησης (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 22ας Ιουνίου 1989, 103/88, Fratelli Costanzo, Συλλογή 1989, σ. 1839, σκέψη 32, και της 29ης Απριλίου 1999, C-224/97, Ciola, Συλλογή 1999, σ. I-2517, σκέψη 30). Αυτό ισχύει και για τους διοικητικούς φορείς, όπως είναι η Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe. Το γεγονός ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη εθνικές διατάξεις υφίσταντο ήδη πριν από την έναρξη της ισχύος της οδηγίας δεν έχει συναφώς καμία σημασία. Ούτε έχει σημασία το γεγονός ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν προέβλεπαν τη δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων να μην τις εφαρμόζουν σε περίπτωση που αποδεικνύονταν ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο.
- 81 Επομένως, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση που μια ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, είναι, με δεδομένο τον στόχο που επιδιώκει, αντίθετη προς την οδηγία, αναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί διαφορά μεταξύ ενός ιδιώτη και ενός διοικητικού φορέα, όπως είναι η Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe, να μην εφαρμόσει τη ρύθμιση αυτή, ακόμη και αν είναι προγενέστερη της οδηγίας και το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την υποχρέωση μη εφαρμογής της εν λόγω ρύθμισης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 82 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, έχει την έννοια ότι απαγορεύει τα εθνικά μέτρα που, όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης μέτρο, προβλέπουν ένα ανώτατο όριο ηλικίας για την άσκηση του επαγγέλματος του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, εν προκειμένω το 68ο έτος, αν ο μόνος στόχος που επιδιώκεται με το οικείο μέτρο είναι η προστασία της υγείας των ασθενών από την πτώση της απόδοσης των οδοντιάτρων αυτών μετά από την ηλικία αυτή, αφού το ίδιο αυτό όριο ηλικίας δεν ισχύει για τους μη συμβεβλημένους οδοντιάτρους.

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τα μέτρα αυτά, αν ο στόχος τους έγκειται στην μεταξύ των γενεών κατανομή των ευκαιριών απασχόλησης στο επάγγελμα του συμβεβλημένου οδοντιάτρου, εφόσον το οικείο μέτρο είναι πρόσφορο και αναγκαίο, με δεδομένη την κατάσταση της οικείας αγοράς εργασίας, για την επίτευξη του στόχου αυτού.

Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει τον στόχο που επιδιώκεται με το μέτρο επιβολής του εν λόγω ορίου ηλικίας, αφού αναζητήσει τον λόγο της διατήρησης του μέτρου αυτού σε ισχύ.

- 2) Σε περίπτωση που μια ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, είναι, με δεδομένο τον στόχο που επιδιώκει, αντίθετη προς την οδηγία 2000/78, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί διαφορά μεταξύ ενός ιδιώτη και ενός διοικητικού φορέα, όπως είναι η *Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe*, να μην εφαρμόσει τη ρύθμιση αυτή, ακόμη και αν είναι προγενέστερη της οδηγίας αυτής και το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την υποχρέωση μη εφαρμογής της εν λόγω ρύθμισης.

(υπογραφές)